

Megjelenik
minden hónap
15-ikén
három ívnyi
tartalommal.

MAGYAR
NYELVŐR

SZERKESZTI

SZARVAS GÁBOR.

Szerkesztő
kiadó^s hivatal
Budapest
VI. Délibáb-uca
16. sz.

XXIII. kötet.

1894. MÁJUS 15.

V. füzet.

SZÓMAGYARÁZATOK.

Díj, díja.

Nem épen ajánlás számba megy, ha előrebocsátom, hogy az itt következő szószármaztatást néhány évvel ezelőtt megboldogult nagy nyelvtudósunkkal, Budenzcel közöltem és nem birtam véleményem számára helyeslését elnyerni. De azért hát mégis neki bátorodom és elmondom egyéni nézetemet a *díj* magyar szó származásáról.

Budenz a MUSzótárban bőven tárgyalja ezen, meggyőződése szerint az *ó s u g o r* szókinszhez tartozó szót. Jelentéseire nézve ily sorrendet állapít meg: 1) *aequivalens*; 2) *pretium*, lohn, entgelt; 3) a 2) alatti jelentésből elágazó, különös körhöz tartozó mindenféle fizetségek pl. a házasság alkalmával a menyasszonyért fizetett díj (*brautpreis*, a *mordvinban*); vérdíj (a magyarban) *sat*. A *dívat* szót is ugyanazon családba tartozónak mondja.

Vámbéry is (A magyarok eredete 595. lapján) eredetinek tartja a *díj* szót és a török-tatár nyelvek oly szavaival helyezi rokonságba, melyek az egyenlőség, hasonlóság, aztán az érték, ár fogalmát fejezik ki.

Azt hiszem, hogy a jelentések fejlődési sorrendjét hátulról kell kezdenünk. A *díj* szó legelső jelentése: vérdíj, emberdíja, *h o m a g i u m s a* mint a legkülönbélebb nyelvekben nagyon gyakran történik, a szó alkalmazásának eredeti korlátát áttörve általánosabb érvényre tett szert, úgy hogy idővel a *p r e t i u m* általános fogalmának jelölésére alkalmazták.

De hát honnan tudjuk, hogy a *díj* eredetileg csakis a *h o m a g i u m o t* jelentette?

Azon kezdem, hogy kölcsönszónak tartom; még pedig a törökség révén hozzánk átkerült arab szónak, mely az összes muhammedán népeknél közkeletű kifejezés és így a törökkel való érintkezés könnyen áthozhatta nyelvünkbe. Hogy mikor, erre nézve nem igen mernék határozott véleményt kockáztatni.

Dijat (törökös kiejtéssel *dijjet*) ugyanis a neve azon váltságpénznek, mellyel az ember a reá háruló köteles vérbosszút vagy egyéb taliót kikerülheti. Pontosán meg van határozva a *dijat* egész árfokozata kor, társadalmi állás és egyéb körülmények szerint; a szabad ember életeért vagy sérüléseért több *dijat* jár mint a rabszolgaért sat.

Persze napjainkban e törvények már a legtöbb keleti államban is elavultak. Mindenfelé a műveltebb jogfelfogásnak megfelelőbb büntető törvények honosodtak meg. A ki a régi muhammedán kriminális törvényben szereplő *dijat*-institúció részleteire nézve a szó fogalomkörének megismerése szempontjából okulni óhajt, az iszlám törvénytudományáról szóló bármely munkában megtalálja a szükséges tudnivalókat. Csak a legkönnyebben hozzáférhetőket idézem útmutatásul: T o r n a u w : ‚Das moslemische recht‘ (Leipzig 1855) 237—239. lapjai. K r e m e r : ‚Culturgeschichte des Orients unter den Chalifen‘ (Bécs 1875) I. kötet 464—468. lapjain.

Ebből a *dij-at* (illetve *dijj-et*) szóból származnék az *-at* (*-et*) nőnemű rag elhagyásával a magyar *dij*, *dija*. Tekintetbe kell vennünk, hogy a szóban forgó arab-török szó nem népies kifejezés, hanem a törvénytudomány műszava, technikus kifejezés. Az átkölcsönzés se népies úton történt, hanem, hogy úgy mondjam, skolasztikus úton. A nyelvtörténeti adatok is a mellett bizonyítanak, hogy a *dij*, *dija* a magyar nyelvben legelőször a tanult emberek tollára került; a nép száján csak nagyon későn kezd megfordulni. Az átkölcsönzés ennél fogva voltaképen tudós módon történt, legelőször oly emberek közletésével, kik ez átvétel alkalmával az eredeti keleti szó alkatáról számot adtak maguknak, és midőn átvették, tudós módra elhagyták a nőnemű ragot, és úgy alkalmazták nyelvünkben, a mint a rag elhagyásával a muhammedán iskolákban mai napig is ejtik az efféle szavakat, azaz hogy: *dija*.

Ha e származtatás helyesnek találna bizonyulni, egyúttal az is meg volna állapítva, hogy a kérdéses szó jelentésének fejlődése a *h o m a g i u m* ből, ember díjából, indult ki, és hogy a *pretium* jelentés, úgy mint a tőle függő speciális árnyalatok csak későbbi általánosításnak eredményei.

GOLDZIHNER IGNÁC.

Az olvasó két, egymással ellentétes véleménnyel áll itt szemben. Budenz (MUSz.) eredeti terméknek, Goldziher I. ellenben idegen elemnek tartja a címbeli szót. Fontos és különös figyelmet